

IŠEIVIJOS ISTORIKAS JONAS ŠVOBA APIE SEIMŲ VALDŽIA

ANTRASIS SEIMAS

Antrasis seimas už Pirmąjį buvo tuo laimingesnis, kad krikščionių demokratų blokas jame turėjo absoliutinę daugumą, iš 78 seimo narių — 40. Jie jau 1923 m. birželio 19 d. išrinko savo žmogų respublikos prezidentu Al. Stulginskį. Su valstiečiais liaudininkais jie sudarė koalicinį bepartvyvio Ernesto Galvanausko ministerių kabinetą, kuris išsilaikė ligi 1924 m. birželio mėnesio. Suirus koalicijai krikščionys demokratai vieni sudarė vyriausybę, bet ir jų vienų vyriausybės nebuvo pastovios. Dr. J. Purickis taip aiškina: „Rodės, kad dabar vyriausybės galės ramiai ir sėkmingai dirbti. Bet dauguma ministerių buvo jauni žmonės, dar neturį tinkamo patyrimo. O svarbiausia tai, kad politikos centras vis labiau pradėjo reikštis seime, arba geriau pasakius, partijų centruose. Partijos vis daugiau pradėjo kontroliuoti savo atstovus vyriausybėje, reikalauti jų apyskaitų ir duoti jiems instrukcijų.“ [...]

Vidaus gyvenimas ėjo į normalias vėžes. Valiuta laikėsi tvirtai. Finansai buvo tvarkoje. Vyriausybė darė išlaidas, prisitaikindama prie pajamų. Taisė kelius, geležinkelius, statė mokyklas, vykdė žemės reformą.

Nors krikščionių demokratų bloko valdymo metu priskaitoma daug atliktų gerų darbų Lietuvos valstybei, bet pilna demokratinė santvarka su visomis asmens, žodžio, spaudos ir kitomis laisvėmis bei piliečių teisėmis, kaip numatė jų išleista 1922 m. Lietuvai konstitucija, nebuvo įvesta. 1920 m. liepos 23 d. įvestas karo stovis su ypatingųjų valstybės apsaugos įstatymų suvaržymais pasiliko visą krikščionių demokratų valdymo laiką, nes valstybės saugumas buvo to reikalingas. To laiko Lietuvoje demokratiškumas pasireiškė tik seimų rinkimais. Pats valdymas nebuvo demokratiškas. Karo stovio priemonės buvo panaudojamos ne tik prieš svetimų valstybių agentus ir priešvalstybinį elementą, bet ir geros valios opozicijai ir jos spaudos kritikai nutildyti. Ypatingieji valstybės apsaugos įstatymai spaudos priežiūrą pavedė karo komendantams, kurie patys skelbė savo įsakymus ir patys be jokio teismo baudė, čia tuo atveju prisimintinas vienas charakteringas pavyzdys. 1923 m. lapkričio mėnesio pradžioje Kauno miesto ir apskrities karo komendantas mjr. V. Braziulevičius, ne teismas, nubaudė buvusį Lietuvos Valstybės Tarybos, kuri privedė Lietuvą prie nepriklausomybės statuso, pirmininką ir pirmąjį Lietuvos valstybės prezidentą Antaną Smetoną, kurio buvo paskelbti Steigiamojo seimo rinkimai, kaip žurnalo „Vairo“ redaktorių 2,000 litų bauda už įdėtą prof. A. Voldemaro straipsnį. Prof. A. Voldemarą už tai komendantas Braziulevičius ištrėmė iš Kauno. A. Smetona negalėjo sumokėti pabaudos, tai jis buvo pasodintas į sunkių darbų kalėjimą. Kauno miesto taryba su burmistru Jonu Vileišiu ir humanitarinių mokslų fakulteto atstovai su dekanu prof. M. Biržiška kreipėsi dėl A. Smetonos paleidimo iš sunkių darbų kalėjimo į to laiko krikščionių demokratų ir valstiečių liaudininkų koalicinę vyriausybę, bet vyriausybės jie nebuvo priimti.

Tų pačių metų lapkričio 11 d. Valstybės teatre vaidino Sofijos Kymantaitės-Čiurlionienės „Aušros sūnus“. Po antrojo veiksmo, kada nusileido uždanga, atsistojo visų gerbiamas rašytojas ir visuomenininkas kan. Juozas Tumas, atsigręžęs į respublikos prezidento Al. Stulginskio ir vyriausybės narių ložes, prabilo: „Gerbiamieji, šį vakarą mums esant teatre ir žiūrint „Aušros sūnų“, kalėjime sėdi pirmasis Lietuvos prezidentas Antanas Smetona. Mes prašome čia esantį poną respublikos prezidentą pasirūpinti paleisti mūsų buvusįjį prezidentą.“ Tuojau šiurkščiai sušuko Kauno miesto ir apskrities karo komendantas mjr. V. Braziulevičius: „Draudžiu kalbėti“. Respublikos prezidentas A. Stulginskis ir vyriausybės nariai išėjo iš savo ložių. Tumas, dar pasakęs kelis žodžius, atsisėdo. Publika jam triukšmingai pritarė. Kauno ir apskrities viršininkas Morkus pasiuntė policininką K. Podžiūną areštuoti kan. J. Tumą, bet publika, daugiausia karininkai, pastojo kelią policininkui. Kad kan. Tumas nebūtų gatvėj areštuotas, karininkų būrys jį palydėjo ligi pat jo namų. Tik visuomenei surinkus reikalingą sumą pinigų baudai apmokėti, A. Smetona buvo „demokratinės“ valdžios paleistas iš kalėjimo.

Nors krikščionių demokratų partijos turėjo Antrajame seime atstovų balsų daugumą ir išlaikė seimą ligi jo kadencijos galo, bet darbas seime nebuvo lengvas, nes opozicija buvo gausi ir kovinga. Dr. J. Purickis apie Antrojo seimo darbą rašo: „Seimo kadencija ėjo prie galo. Seimas negalėjo

normališkai dirbti, nes partijų kova ėjo smarkyn. Koliojimasis, plūdimai, obstrukcijos buvo seime įprastas dalykas. Porą kartų net reikėjo kviesti policiją neklusniems seimo nariams iš posėdžio salės pašalinti. Tokiomis aplinkybėmis dirbti buvo sunku. Jau pusantrų metų prieš seimo kadencijos galą prasidėjo ruošiamasis rinkimams ir agitacija su mitingais. Mitingai, tiesa, niekad nesustodavo. Ypačiai patogiu buvo mitinguoti ir varyti agitaciją opozicijai, nes ji neturėjo ką veikti. Juo arčiau buvo rinkimai, juo aršesnė darėsi agitacija. Mitinguose dažnai būdavo prieinama prie muštynių. Seimo posėdžiai pradėjo visai tuštėti. Sunku buvo surinkti kvorumą. Pagaliau kovo mėnesį seimas buvo paleistas. Rinkimai į Trečiąjį seimą buvo paskirti 1926 m. gegužės 8-10 dienomis.

(Iš: Jonas Švoba, Seiminė ir prezidentinė Lietuva, Vilnius, 1990, p. 107 – 110)